

7. Sadovski Ed.J. Coordination Motor Abilities in Scientific Research: Monografy / Ed.J. Sadovski: Internation Associational of sport kinetics. – Biala Podlaska, 2005. – 468 s.

The issue of physical educational improving is a subject of many experts' researches in high school. They pay much attention to the student's individuality, their sporting interests and motives of physical perfection, that play a significant part for future experts of various economic sectors, and should solve relevant economic and social problems [4, p. 22-25].

The best results of human motility are provided with the help of the fullest possible account of individual motor abilities, morphed functional characteristics, social and psychological factors. Sport games provide cheerfulness, muscle activities; increase the nervous system tone of students.

The high level of developing the coordination abilities is the basis of mastering the new and more sophisticated kinds of motor actions in different activities. Those students, who have better coordination, can assimilate techniques quicker. They are active and resourceful in all game situations. Therefore, the improvement of coordination abilities, excepting of physical qualities are current tasks for the process of physical education.

Key words: students, basketball, coordination abilities, physical training.

Отримано 19.04.17

УДК 378.35.2428

Д.А.Окіпняк, А.С.Окіпняк, М.В. Зубаль

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ РОЗМІНУВАННЯ

В статті висвітлено порядок формування професійної компетентності у майбутніх фахівців із розмінування на першому етапі відбору кандидатів на навчання за розробленою методикою відбору фахівців із розмінування. В даній методиці наголос ро-

битись не тільки на медичний відбір кандидатів на навчання але й на спортивно-фізичний що дасть можливість всебічно виявити й урахувати індивідуально-психологічні особливості саперів, що ускладнюють формування у них професійної компетентності; скоротити та мінімізувати відсів курсантів під час навчання; ще у військових комісаріатах та військових частинах професійно підійти до відбору кандидатів з числа військовослужбовців і молодого поповнення для подальшого їх направлення на навчання саперній справі; не тільки відбирати кандидатів на навчання, але й визначати їхню професійну компетентність на різних етапах навчання.

Ключові слова: професійна компетентність, процес навчання, фахівець із розмінування, комплексна методика, фізична підготовка.

Постановка проблеми. Одним з глобальних питань сьогодення є проблема забруднення територій вибухонебезпечними предметами. За статистикою, внаслідок різноманітних війн та воєнних конфліктів на території більш ніж 70 країн світу знаходиться біля 60 млн. мін та вибухонебезпечних предметів. Кожен рік від них гине та калічиться близько 26 тис. людей, 80% з яких цивільне населення, в основному це жінки та діти, приблизно 250 тис. людей стали працевдатними в результаті підриву на мінах. Тому питанню розмінування територій, що забрудненні вибухонебезпечними предметами приділяють значну увагу як цивільні, так і військові структури, які діють в пост-конфліктних країнах. Операції з очищення місцевості від мін та вибухонебезпечних предметів (ВНП) є лише однією складовою процесу розмінування, але однією з основних і небезпечних його частин. Під час проведення операцій з розмінування застосовується основний підхід до виконання завдання в межах якого використовуються і поєднуються за необхідністю: розмінування вручну, розмінування з застосуванням мінно-розшукових собак, розмінування за допомогою механічних засобів.

Метою очищення територій від мін є ідентифікація, вилучення або знищення всіх мін і вибухонебезпечних предметів у визначеному районі на відповідній глибині знаходження їх у ґрунті. Керівники розмінування повинні прагнути до того, щоб територія була очищена на 100% і була безпечною для її подальшого використання. Для досягнення цієї мети необхідно застосовувати сучасні системи управління й методи очищення територій, які є адекватними, ефективними, результа-

тивними і безпечними. Налагодження і підтримання зв'язків з місцевим населенням є однією із складових процесу розмінування.

Аналіз актуальних досліджень. Результати аналізу наукових праць свідчать, що теоретико-методичні основи підготовки фахівців з розмінування розглянуто у публікаціях М. Козяра, В. Гераськіна, О. Денисенка, С. Дякова та ін. однак ці науковці не ставили перед собою за ціль моніторинг та удосконалення методики відбору кандидатів на навчання саперній справі з урахуванням вимог сьогодення (в тому числі з урахуванням досвіду АТО).

Формулювання мети статті. Метою статті є з урахуванням вимог сьогодення та інтеграції ЗСУ в НАТО розгляд, аналіз та удосконалення методики відбору кандидатів на навчання саперній справі за рахунок запровадження спортивно-фізичного та психологічного відбору.

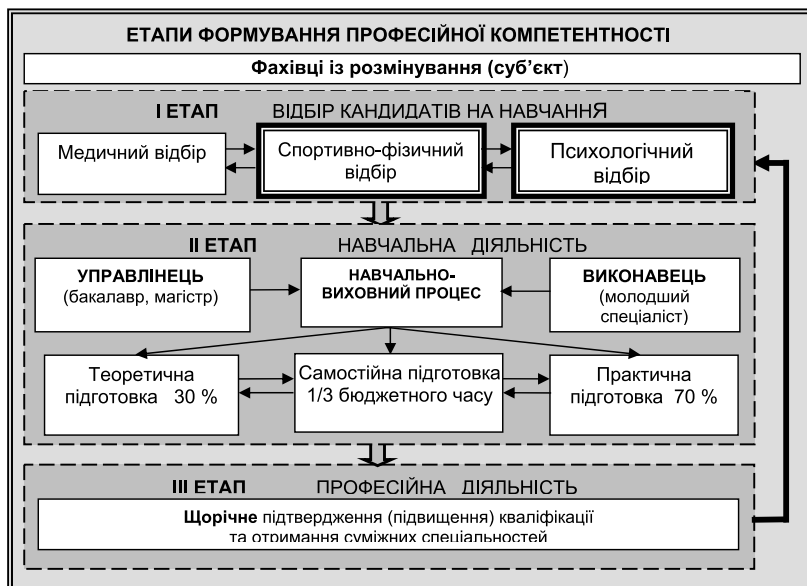
Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, систематизація та порівняння даних, узагальнення наукових джерел. Емпіричні – вивчення документів і результатів навчальної та трудової діяльності, спостереження, інтерв'ювання, бесіди, тестування, анкетування – для діагностування сформованості професійної компетентності фахівців з розмінування.

Виклад основного матеріалу. Наявний стан професійної підготовки саперів не в повній мірі відповідає вимогам сьогодення. Одним з основних недоліків наявного стану професійної підготовки саперів є певна неузгодженість між військовими навчальними закладами (ВНЗ) і військами. Тобто ВНЗ має свою професійну точку зору на роботу випускника ВНЗ у військах, що цілком природно накладає відбиток на систему підготовки курсантів, війська – свою. Ми не ставимо перед собою завдання виявити хто має рацію, а хто ні, хто повинен мати пріоритет. Фактом залишається лише те, що на сьогоднішній день досить гостро стоїть проблема недостатньої професійної підготовки саперів. В свою чергу під час формування професійних якостей у саперів у процесі навчання необхідно враховувати таку важливу закономірність, як залежність результатів формування професійних якостей від особистих якостей тих хто навчається. Одним з основних недоліків такого процесу є професійний відбір кандидатів для навчання саперній справі у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) та навчальних військових частинах.

В період незалежності України до 2012 року підготовка саперів здійснювалась на Факультеті військової підготовки КПНУ та Центрі підготовки інженерних військ. В вересні 2001 року Україна відповідно до указу Президента України з метою упорядкування системи роз-

мінування та підготовки фахівців з розмінування у відповідності до стандартів ООН та НАТО створила 143 Центр розмінування України (ЦРУ) всі ці навчальні заклади створені на базі Кам'янець-Подільського вищого військово-інженерного командного училища імені Харченка В.К. У цьому училищі за часів СРСР йшла підготовка саперів ще для дій в Афганістані. З вересня 2012 року підготовка фахівців інженерних військ переходить на факультет підготовки спеціалістів бойового (оперативного) забезпечення Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, що стає основною базою для підготовки: фахівців з розмінування для Збройних Сил України та інших силових структур і відомств; фахівців з розмінування для миротворчих місій; цивільних фахівців для гуманітарного розмінування; фахівців з розмінування інших держав. В період 2006-2016 років підготовлено більше 4000 тис. фахівців з розмінування та мінної безпеки. Окрім цих робіт на 136 об'єктах МО України все ще зберігається майже 720 тис. тонн надлишкових боєприпасів, з яких 462 тис. підлягають утилізації. Понад 60 відсотків боєприпасів зберігаються на відкритих майданчиках. Вплив атмосферних факторів на них, безсистемність їх складування різко підвищують вибухопожежонебезпеку. Проблема безпеки арсеналів, баз і складів боєприпасів (БП), а також їх утилізації давно вийшла за рамки можливостей МО України. Останні надзвичайні події в містах Новобогданівка, Артемівськ, Цвігоха, Лозова та Балаклія які, на щастя, не вилилися у великі трагедії лише підтвердили, що в нинішніх умовах для МО України це найбільш болюче і актуальне питання. Виходячи з вищенаведених фактів, не стане несподіваним відкриттям той факт, що для нашої держави проблема протимінної діяльності набула ще більшої практичної актуальності у зв'язку з проведенням АТО на сході України де в рази збільшилась кількість вибухонебезпечних предметів від яких на сьогодні майже щодня гинуть люди і з якими доводиться працювати фахівцям з розмінування. Наявна система підготовки фахівців розмінування на кожному етапі, на перший погляд, виконує свої функції. Разом з тим відсутній системний підхід до визначення параметрів функціонування системи професійного навчання, що знижує його практичну спрямованість та рівень професійної підготовки. Для розв'язання цієї проблеми необхідно на основі глибокого аналізу визначити вихідні параметри єдиної системи підготовки фахівців розмінування, що дасть змогу відповісти на три головні запитання: кого вчити, чого і як? Аналіз результатів експертного опитування показав, що серед інших причин, що знижують професійну діяльність саперів (фахівців розмінування) під час виконання ними завдань за призначенням є: недосконалість системи відбору на навчання саперній справі. З урахуванням сучасних

ситуації застосування підрозділів інженерних військ і на підставі аналізу досліджень літературних джерел [3; 5; 6] ми прийшли до висновку щодо необхідності застосування комплексної методики підготовки фахівців із розмінування, як системи взаємопов'язаних концептуальною ідеєю цілей, принципів, форм, методів, прийомів, способів і засобів формування їх професійної компетентності, яка ґрунтується на окремих методиках викладання та спрямована на забезпечення їх теоретичними знаннями, спеціальними вміннями й практичними навичками, необхідними для виконання завдань з розмінування. Основною метою комплексної методики підготовки саперів [4] до розмінування є поетапне формування їх професійної компетентності з використанням методики відбору кандидатів на навчання, безпосереднього навчання за фахом та підвищення (підтвердження) класної кваліфікації у професійній діяльності (рисунок 1).

Рисунок 1 – Схема поетапного формування професійної компетентності у фахівців із гуманітарного розмінування

Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців із розмінування ми розпочинали з відбору кандидатів на навчання за розробленою нами методикою відбору кандидатів на навчання фахівців із розмінування.

Аналіз професійного відбору кандидатів на навчання саперній справі показав, що майже 60 % військовослужбовців, які прибувають на навчання, не підходять за своїми фізичними та психологічними якостями. У таких випадках у попередні роки проводили їх заміну або взагалі відправляли в свої військові частини, на що витрачали час, матеріальні засоби та кошти. Крім того, на навчання саперній справі присилали вже відібраних з військових комісаріатів та частин кандидатів. Це створювало певні труднощі, які полягають у тому що:

- по-перше, військовий комісаріат (військова частина), що направляє кандидата на навчання, не отримує фахівця, якщо не вдалося його замінити на початку навчання;
- по-друге, якщо і вдається замінити кандидата на навчання, то на це витрачаються чималі кошти, що в умовах недофінансування недопустимо.

Таку ситуацію, на нашу думку, можна виправити налагодивши тісніший контакт між ВНЗ, військовими комісаріатами та частинами інженерних військ. Йдеться про необхідність удосконалення методики професійного відбору кандидатів ще у військових комісаріатах та військових частинах для подальшого їх направлення на навчання.

З урахуванням особливостей виконання завдань розмінування «Відбір кандидатів на навчання» ми запропонували розподіляти на три складові (на відміну від традиційної методики – тільки медичний відбір):

- медичний відбір;
- спортивно-фізичний відбір;
- психологічний відбір.

Медичний відбір кандидатів для навчання проводився за результатами медичного огляду при взятті на військовий облік з числа здорових, фізично розвинених юнаків відповідно до наказу МО України № 402 від 14 серпня 2008 року «Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних силах України». Остаточний відбір проводиться за результатами медичного огляду призовників військово-лікарською комісією військових комісаріатів або шпиталів [2].

Для спортивно-фізичного відбору, на якому зупинимося більш детально, ми відібрали комплекс вправ, методику нарахування балів та порогові мінімуми відповідно до вимог наказу МО України № 685 від 30.12.09 «Про затвердження Настанови з фізичної підготовки у Збройних силах України» [1].

Ми враховували, що витривалість є однією з найважливіших фізичних властивостей для саперів. Під час роботи сапер одягає на себе

спорядження індивідуального захисту та розмінування, яке має вагу більше 60 кг. При цьому він повинен працювати у такому спорядженні до 6-8 годин при температурі повітря від -30 до +40 С0. Крім того, при виконанні завдань з бойовими речовинами та елементами деколи сапер може піддаватися почуттю страху. Дихання за таких умов може бути неправильним, сапер швидко втомлюється, а легені розтягуються і втрачають свою еластичність. Збивши дихання, він не зможе виконати поставлене завдання, більше того, буде ризикувати своїм життям та життям інших людей.

Витривалість визначає здатність протистояти втомі в процесі професійної діяльності. Основними засобами розвитку загальної і швидкісної витривалості є прискорене пересування, біг на великі дистанції, плавання, веслування, подолання перешкод, спортивні ігри.

Спритність визначається здатністю виконувати рухи координовано і точно, а також своєчасно і раціонально виконувати нові, раптово виникаючі завдання. Працюючи з ВВП або на мінному полі, сапер повинен пам'ятати про те, що він не може безкінечно знаходитися у такому середовищі. Отже, він повинен діяти виважено, обдумуючи кожний свій рух, разом з тим поспішаючи.

До основних засобів розвитку спритності належать стрибки через резкозла і коня, вправи на перекладині і брусах. Крім того, спритність розвивається на заняттях з рукопашного бою, при подоланні перешкод, прискореному пересуванні, у спортивних і рухливих іграх.

Проаналізувавши перелік фізичних вправ, ми дійшли висновку, що вони призначені й спрямовані на розвиток фізичних та спеціальних якостей, удосконалення дій у складі підрозділу, виховання вольових якостей і витримки, самовладання, загальної витривалості й загартування організму. Враховуючи необхідність проведення розмінування водних акваторій і роботи сапера в замкненому середовищі під водою, що в свою чергу ще більше ускладнює виконання завдання, ми вибрали перелік вправ для відбору, перевірки і підготовки фахівців із розмінування (таблиця 1).

Кандидатів на навчання ми перевіряли за трьома, чотирма, або п'ятьма вправами, які характеризують різні фізичні якості й прикладні навички. Підбір вправ для перевірки ми здійснювали відповідно до таких вимог:

- до числа вправ обов'язково необхідно включати вправи з урахуванням специфіки діяльності відповідно таблиці 2;
- нове поповнення та громадян перед укладанням контрактів слід перевіряти не менше, ніж за трьома вправами: біг 100 м (№ 27), підтягування на перекладині (№ 2), біг на 3 км (№ 23);
- вправи на загальну або швидкісну витривалість призначаються для перевірок в усіх випадках;

Таблиця 1

Перелік основних вправ фізичної підготовки, що передбачені в програмі для перевірки та підготовки фахівців із розмінування

№ вправи	Назва вправи відповідно до Наставни з фізичної підготовки у Збройних силах України
2	Підтягування на перекладині
3	Підйом переворотом на перекладині
4	Комплексна атлетична вправа
5	Згинання та розгинання рук в упорі на брусах
9	Комплексно-силова вправа
12	Стрибок ноги нарізно
13	Комплексна вправа на спритність
17	Загально-контрольна вправа на смузі перешкод
23	Біг на 3 км.
24	Біг на 5 км.
25	Метання гранати ф-1 на дальність
27	Біг на 100 м.
28	Стрибок у довжину з місця
30	Лижна гонка на 5 або 10 км.
31	Плавання на 100 м. у спортивній формі
32	Пірнавання в довжину
33	Плавання в обмундируванні зі зброєю

Таблиця 2

Таблиця нормативів оцінки фізичної підготовленості фахівців із розмінування

Категорії фахівців із розмінування	Пороговий рівень мінімум балів з однієї вправи	Оцінка фізичної підготовленості (за кількістю вправ від 3 до 5)								
		з 3-х вправ			з 4-х вправ			з 5-ти вправ		
Кандидати до ВВНЗ з числа цивільної молоді (спортивна ф.о.)	13	100	90	70	135	120	85	170	150	110
Кандидати до ВВНЗ з числа військовослужбовців (військова ф.о.)	13	85	75	50	115	100	70	145	125	90
Нове поповнення військових частин (військова ф.о.)	13	80	60	45	105	85	65	135	120	85
Контрактної служби (військова ф.о.)	13	85	75	50	115	100	70	145	125	90

Примітка: нарахування суми балів за виконання фізичних вправ обчислюється відповідно до Наставни з фізичної підготовки у Збройних силах України.

Рівень розвитку кожної якості та навички слід перевіряти не більше, ніж по одній вправі.

Усі призначені для перевірки вправи особовий склад, як правило, повинен виконувати впродовж одного дня.

Перевірка з плавання проводиться при температурі води не нижче 170 С. з інших вправ – при температурі повітря не вище 300 С, лижні змагання – при температурі повітря не нижче мінус 270 С.

Під час перевірки вправи виконуються в такій послідовності: вправи на спритність, вправи на швидкість, силові вправи, вправи на витривалість, (подолання перешкод, плавання, марш-кидок тощо). Придатними слід вважати кандидатів, що отримали оцінку не нижче «добре».

Відбір кандидатів для навчання за спеціальністю слід проводити у період загальновійськової підготовки поповнення. До початку роботи військово-лікарської комісії для огляду саперів, медична служба має здійснювати всебічне спостереження та поглиблене обстеження кандидатів для визначення можливостей (фізіологічних резервів організму). З кандидатами для навчання за спеціальністю сапер у цей період проводиться ЕКГ, вивчення реакцій серцево-судинної системи на дозоване фізичне навантаження тощо. Постанова військово-лікарської комісії про медичний огляд саперів записується у книжку протоколів засідань військово-лікарської комісії. На курсантів, які визнані придатними до навчання саперній спеціальності, заповнюється медична книжка. Остаточний відбір кандидатів для навчання саперів спеціальності має здійснювати військова кваліфікаційна комісія. У роботі військової кваліфікаційної комісії беруть участь на правах її членів заступник начальника навчального закладу, лікар-фізіолог, представник кафедри фізичного виховання, психолог, спеціаліст із саперної справи. Вони оцінюють ступінь первинної підготовки кандидатів, виявляють осіб, які негативно ставляться до навчання за спеціальністю, відбирають кандидатів з високими показниками фізичного розвитку та функціонального стану організму.

За результатами медичного огляду військова кваліфікаційна комісія приймає постанову про придатність або непридатність кандидата до навчання саперній спеціальності.

Висновки. Таким чином запропонована Методика відбору кандидатів на навчання фахівців із розмінування дозволяє:

- по-перше, всебічно виявити й урахувати індивідуально-психологічні особливості саперів, що ускладнюють формування у них професійної компетентності;
- по-друге, скоротити та мінімізувати відсів курсантів під час навчання;

- по-третє, ще у військових комісаріатах та військових частинах професійно підійти до підбору кандидатів з числа військовослужбовців і молодого поповнення для подальшого їх направлення на навчання саперній справі;
- по-четверте, не тільки відбирати кандидатів на навчання саперній справі, але й визначати професійну компетентність на різних етапах навчання.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Настанови з фізичної підготовки у Збройних Силах України : Наказ МО України № 685 від 30.12.2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.com.ua/search?q>.
2. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу та медичний огляд у Збройних Силах України : Наказ МО України № 402 від 14.08.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1109-08>.
3. Ягупов, В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К.:Либідь, 2003. – 560 с.
4. Окіпняк, Д. А. Професійна підготовка саперів : навчально-методичний посібник з відбору кандидатів на навчання фахівців гуманітарного розмінування / В. І. Кривцун, С. І. Дяков, Д. А. Окіпняк [та ін.]. – Львів : Видавництво Академії сухопутних військ, 2014. – 43 с.
5. Базанов, А. Г. Педагогіка. Очерки по теории обучения и воспитания советских воинов / А. Г. Базанов. – М. : Воениздат, 1961. – 216 с.
6. Вітенко, І. С. Основи психології. Основи педагогіки : навч.-метод. посібник / А. С. Борисюк, Т. І. Вітенко. – Чернівці : Книги ХХІ, 2007. – 200 с.

The article highlights the essence of formation of professional competence of future sappers in the first stage of selection of candidates for training according to the developed technique of selection of candidates for training deminers. Where the emphasis is not only on the medical selection of candidates for training but physical which will give an opportunity to identify and take fully into account the individual psychological features of sappers, hindering them in the formation of professional competence; to reduce and minimize the attrition of cadets during training; in military commissariats and military units professional approach to the selection of candidates and young recruits for future directions for training demining; not only to select candidates for training, but also to define professional competence at various stages of training.

Keywords: professional competence, learning process specialist
mine action, complex technique, physical training.

Отримано 13.04.2017

УДК 37.015.3:796-053.5

І.О. Омеляненко

СТАН СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТА ФІЗИЧНОЇ АДАПТОВАНOSTІ 7-8 РІЧНИХ ШКОЛЯРІВ

Школярі потребують перманентної діагностики соціально-психологічної та фізичної адаптованості для попередження ймовірних труднощів у навчанні, формуванні особистості, фізичному та психічному розвитку, стані здоров'я. Превентивні дії педагога визначаються індивідуальними особливостями соціально-психологічної адаптованості школярів. Результати дослідження показують ставлення 7-8 річних школярів до навколишнього світу, оточуючих його людей і самого себе (школи, сім'ї, вулиці, власного Я) з урахуванням віку школярів другого класу, їх статевих особливостей та належності до основної та підготовчої медичних груп. Характеризуються рівні соціально-психологічної адаптованості та подаються кількісні показники адаптованих, дезадаптованих та неадаптованих 7-8 річних школярів. Показані результати фізичної адаптованості молодших школярів.

Ключові слова: соціально-психологічна адаптованість, фізична адаптованість. молодші школярі, медичні групи, статеві особливості.

Постановка проблеми. Адаптація має велике значення у життєдіяльності людини. Для того, щоб конструктивно діяти (у грі, навчанні, праці) та ефективно творити (у побуті, науці, спорті тощо) треба відчувати гармонію соціальних взаємостосунків, розширювати поле внутрішньої комфортності через перебудову фізіологічних функцій та поведінку – бути адаптованим.

Молодший шкільний вік є важливим етапом пристосування особистості до нових умов життєдіяльності. Адаптація дитини до школи розглядається як комплексний, багатогранний процес, що охоплює всі царини життя дитини. Тому «шкільна адаптація» передбачає такі її види: соціально-психологічну, фізіологічну та дидактичну.